

Het zit anders!

Rotmans' 'verlichte dictatuur'

Tot voor kort was de Omgevingswet nog een Jan Rotmans-vrije zone. Totdat het doorgaans verstandige stedennetwerk van de G40 in een zwak momentje Rotmans de opdracht gaf om een essay over de Omgevingswet te schrijven. 'Is de Omgevingswet een transitie?', zo luidde de centrale vraagstelling.

Een transitie is een fundamentele, onomkeerbare verandering van de structuur, cultuur en werkwijze in een systeem, aldus de hoogleraar. Ze duren lang, doorgaans een à twee generaties. Het zijn trage, schoksgewijze processen, met af en toe versnellingen.

Rotmans stelt dat de 'geest' van de Omgevingswet weliswaar een transitie is, 'maar naar de letter' niet. En wel omdat 'er zoveel uitzonderingen en ontsnapingsformules zijn'.

Deze negatieve duiding getuigt van onkunde over het wezen van de Omgevingswet. Die laat 'naar de letter' namelijk veel keuzevrijheid aan gemeenten, provincies en waterschappen voor een eigen aanpak. Dat is juist positief. Een gemeentebestuur dat kiest voor continuïteit van beleid, 'cultuur' en werkwijze, treft geen enkele blaam, als de keuzes maar bewust zijn gemaakt.

De transitieleer à la Rotmans heeft een opdringerig karakter en vertoont ondemocratische trekjes. Dat laatste bevestigde hij onlangs in een interview in het AD van 29 juli over de energietransitie: 'Soms denk ik: er mag best een verlichte dictatuur op het gebied van energietransitie komen.'

De verandering die de Omgevingswet te weeg moet brengen, vat Rotmans samen in een tabel die in twaalf kernbegrippen de overgang naar de wereld van de Omgevingswet weergeeft. Drie voorbeelden. Van 'overheid' naar 'samenleving'. Van 'wantrouwen' naar 'vertrouwen'. Van 'sturen' naar 'dienen'. En zo gaat het door. Het schema is eenzijdig, karikaturaal en naïef. Je kan het ook samenvatten: van 'kwaad' naar 'goed'. Dit kinderlijke denkschema veronachtzaamt dat het bij de Omgevingswet meestal om dilemma's gaat, waar geen sprake is van goed of kwaad. De Omgevingswet lokt de discussie over de dilemma's uit. Voorbeeldje: naast de 'faciliterende' overheid, hebben wij in het omgevingsbeleid meer dan eens ook de sturende en plannende overheid nodig.

Nog een citaat van Rotmans: 'Het initiatief voor een visie op de omgeving komt bij de omgeving zelf te liggen.' Wie is 'de omgeving'? Belangentegenstellingen tussen delen van 'de omgeving' komen kennelijk niet meer voor, evenmin als spanningen tussen publiek en privaat belang en verschillen van mening over maatschappelijke kwesties. Het lijkt naïef, maar het is zuiver hypocriet, want als het er echt op aankomt – bij voorbeeld bij de energietransitie – grijpt de overheid gewoon in, met de instrumenten van een 'verlichte dictatuur'.

'De Omgevingswet is in alle opzichten een transitieopgave', concludeert de hogepriester van de Kantelkerk. Mij lijkt dé transitieopgave om Rotmans weer zo snel mogelijk uit het domein van het omgevingsrecht weg te schoffelen.

Het zit anders!, in deze rubriek volgt Friso de Zeeuw voor ROM het vakdebat op het gebied van de fysieke leefomgeving. Hij fileert wat er wordt gezegd en voorziet dit van kanttekeningen.

DE OMGEVINGSWET KAN DE TRANSITIE VAN ROTMANS MISSEN ALS KIESPIJN

Friso de Zeeuw, emeritus hoogleraar
Gebiedsontwikkeling TU Delft